

До Спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.089 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Крушинського С.А. на дисертацію
**Уроди Олександра Вячеславовича на тему «Гарантії діяльності захисника
під час досудового розслідування»**, подану на здобуття освітньо-наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Дисертаційне дослідження Уроди О.В. присвячене актуальній та науково значущій проблемі реалізації гарантій діяльності захисника на стадії досудового розслідування. Актуальність обраної теми обумовлена насамперед тим, що право на захист належить до фундаментальних прав людини та є одним із визначальних елементів справедливого кримінального судочинства. В сучасних умовах розвитку кримінального процесуального законодавства України, його гармонізації з європейськими стандартами захисту прав людини та практикою ЄСПЛ особливого значення набуває не лише формальне закріплення процесуальних прав захисника, а й створення дієвих механізмів їх реалізації. Саме від ефективності діяльності захисника значною мірою залежить забезпечення балансу між публічними інтересами держави у сфері кримінального переслідування та необхідністю належного захисту прав і свобод особи.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набуває у зв'язку з тим, що стадія досудового розслідування характеризується істотною процесуальною перевагою сторони обвинувачення, концентрацією владних повноважень у руках органів кримінального переслідування та підвищеним ризиком обмеження прав учасників кримінального провадження. За таких умов саме гарантії діяльності захисника виступають одним із ключових засобів забезпечення законності та справедливості кримінального процесу.

Додаткового значення дослідженню надають сучасні виклики, пов'язані із функціонуванням системи кримінальної юстиції в умовах воєнного стану. Внесення численних змін до кримінального процесуального законодавства, поява спеціальних процедур досудового розслідування, обмеження, зумовлені безпековими ризиками, питання мобілізації адвокатів та забезпечення доступу захисників до підзахисних об'єктивно актуалізують потребу у комплексному переосмисленні існуючої системи гарантій діяльності захисника.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант чітко окреслив наукову проблему, яка підлягає дослідженню і вирішенню, правильно визначив об'єкт та предмет дослідження. Структура дисертаційного дослідження характеризується чіткою і послідовною побудовою, є збалансованою та забезпечує поступовість наукового дослідження. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Запропонована структура дисертації дала можливість автору розкрити поняття, завдання та систему процесуальних гарантій діяльності захисника на досудовому розслідуванні, порядок їх набуття, механізм реалізації, дослідити генезу становлення на території України, охарактеризувати окремі групи гарантій (гарантії залучення захисника до провадження, гарантії незалежності його діяльності, гарантії участі захисника у доказуванні, гарантії, що забезпечують виконання захисником своїх професійних обов'язків), а також визначити роль різних суб'єктів у забезпеченні реалізації гарантій діяльності захисника.

Метою дослідження автор визначив отримання нових науково обґрунтованих висновків щодо реалізації гарантій діяльності захисника під час досудового розслідування, а також розробку рекомендацій спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, законодавства про адвокатську діяльність та практики його застосування. Для досягнення поставленої мети визначено дев'ять завдань, які в цілому кореспондують з планом роботи та положеннями, викладеними у висновках.

З урахуванням поставленої мети, визначеного об'єкта та предмета дослідження дисертантом у поєднанні використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Такий підхід забезпечив повноту розроблення теми дослідження і достовірність отриманих результатів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена й тим, що здобувач опрацював велику кількість актів законодавства, правозастосовної практики та наукової літератури з аналізованих питань (327 одиниць).

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Уродою О.В. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню широкої джерельної бази, опрацюванню значної кількості нормативних актів, правозастосовної практики, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях.

Рецензована дисертація є спеціальним дослідженням, в якому комплексно, з урахуванням правових позицій ВС, розглянуто проблеми реалізації гарантій діяльності захисника на стадії досудового розслідування.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, дисертант запропонував власну дефініцію поняття «кримінальні процесуальні гарантії діяльності захисника під час досудового розслідування», під яким пропонується розуміти різновид правових гарантій, що є системою закріплених у кримінальному процесуальному законодавстві умов, які спрямовані на ефективну реалізацію захисником функції захисту, охорону і захист його прав, свобод та законних інтересів, а також виконання покладених на нього обов'язків під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

У дисертації розроблено низку класифікацій гарантій діяльності захисника під час досудового розслідування за різними критеріями, зокрема: 1) за змістом: інституційні, організаційні, процесуальні, матеріальні гарантії; 2) за спрямованістю (об'єктом забезпечення): гарантії, спрямовані на адвоката-захисника як самостійного суб'єкта діяльності, гарантії, спрямовані на забезпечення прав та законних інтересів клієнта, гарантії, спрямовані на інших осіб; 3) за характером правового впливу: гарантії-дозволи, гарантії-зобов'язання, гарантії-заборони; 4) за способом реалізації: прямі і опосередковані гарантії; 5) за суб'єктом, що забезпечує їх реалізацію: гарантії, що забезпечуються державою, гарантії, що забезпечуються органами, які здійснюють кримінальне провадження (слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом, гарантії, що забезпечуються органами адвокатського самоврядування, гарантії, що забезпечуються іншими особами; 6) за функціональним призначенням: гарантії реалізації права на захист, гарантії незалежності захисника, гарантії конфіденційності діяльності захисника, гарантії безпеки захисника, гарантії належного виконання обов'язків захисником.

В роботі обґрунтовано підходи до розуміння сутності набуття гарантій діяльності захисника, за результатами чого зазначене поняття запропоновано розглядати як нормативно визначений, поетапний процес виникнення у особи системи правових умов інституційного, організаційного і процесуального характеру, що забезпечує ефективне здійснення функції захисту, сприяє забезпеченню справедливості кримінального провадження і пов'язаний із

набуттям особою спочатку статусу адвоката, а згодом – процесуального статусу захисника у конкретному кримінальному провадженні.

За результатами дослідження генези становлення гарантій діяльності захисника на досудовому розслідування розроблено відповідну періодизацію: 1) ранній період (охоплює часи Київської Русі і Галицько-Волинського князівства); 2) період зародження (охоплює перебування українських земель під владою Литви, Польщі, а також часи Гетьманщини); 3) період розвитку (пов'язаний із затвердженням Статуту кримінального судочинства 1864 р.); 4) період занепаду (радянський період); 5) період відродження (сучасний період).

Заслуговує на увагу підхід до класифікації гарантій участі захисника у доказуванні та обґрунтування доцільності поділу таких гарантій на дві підгрупи: 1) гарантії, що забезпечують участь захисника у процесуальних діях, які проводяться стороною обвинувачення 2) гарантії, що забезпечують можливість самостійного формування доказової бази стороною захисту.

Важливим доробком дисертації є обґрунтування позиції про те, що судовий контроль у кримінальному провадженні доцільно розглядати як один із важливих проявів принципу *favor defensionis*, тобто загальної спрямованості кримінального процесу на забезпечення максимально сприятливих умов для реалізації права на захист. Варто також погодитися і з висновком, що гарантійний потенціал судового контролю щодо діяльності захисника проявляється у трьох основних напрямках: компенсаторному, охоронному та відновлювальному: компенсаторний характер діяльності слідчого судді полягає у забезпеченні стороні захисту можливостей, які вона не може реалізувати самостійно через відсутність владних повноважень, зокрема у сфері доказування; охоронна функція судового контролю проявляється у запобіганні необґрунтованому втручанню у професійну діяльність захисника, охороні адвокатської таємниці та забезпеченні інституційної незалежності адвокатури; відновлювальна функція полягає у забезпеченні ефективного судового реагування на порушення прав захисника через розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора.

Рецензенту імпонує підхід дисертанта, відповідно до якого гарантії діяльності захисника розглядаються не лише у контексті реалізації його процесуальних прав, а й у контексті належного виконання професійних обов'язків. Гарантії, що забезпечують виконання захисником своїх професійних обов'язків, спрямовані на забезпечення ефективного, добросовісного та професійного здійснення функції захисту у кримінальному провадженні.

Звичайно, робота містить і низку інших положень, що мають ознаки наукової новизни. Крім того, в дисертації запропоновано низку положень, які можуть бути використані для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства. Позитивно, що вони узагальнені в окремому додатку до дисертації і подані у вигляді законопроекту.

Основні результати дисертації Уроди О.В. відображені у 3 наукових статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 6 тезах доповідей на наукових конференціях.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. У дисертації звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації рецензентом не виявлено.

Загальна позитивна оцінка дисертації не виключає можливості висловлення окремих зауважень, виявлення окремих спірних та таких, що потребують додаткової аргументації, положень і висновків, внесення певних побажань рекомендаційного характеру.

1. Оцінюючи методологію проведеного дослідження, звертає увагу те, що автор не застосовував соціологічного методу, тобто не проводив опитування респондентів, що могло б дати додаткові результати для обґрунтування ключових положень дисертації і лише посилює їх.

2. Аналіз тексту дисертації дає можливість дійти висновку, що в роботі не вивчався досвід зарубіжних держав щодо нормативного регулювання і практики реалізації гарантій діяльності захисника на досудовому розслідуванні.

3. У підрозділі 1.3 автор досліджує генезу гарантій діяльності захисника під час досудового розслідування в Україні. Однак увага взагалі не приділяється дослідженню законодавства, яке існувало за часів перебування західноукраїнських земель під владою Польщі та Австро-Угорщини.

4. Автор складовими елементами механізму реалізації гарантій діяльності захисника під час досудового розслідування визначає: правову форму їх закріплення, суб'єкти реалізації та правовідносини, у процесі яких відбувається втілення нормативно сконструйованих умов у реальне життя. У цьому контексті варто зауважити, що теорія права виходить із того, що структура правовідносин включає суб'єкти, об'єкти та зміст. Тому виникає питання щодо доцільності виокремлення суб'єктів реалізації як окремого елемента механізму реалізації гарантій діяльності захисника.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені рецензентом зауваження мають дискусійний характер або є побажаннями для подальших наукових розвідок і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновки:

1. Дисертація Уроди Олександра Вячеславовича на тему «Гарантії діяльності захисника під час досудового розслідування» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини і практики кримінального процесуального права та адвокатської діяльності.

2. Зміст дисертації Уроди О.В. відповідає заявленій спеціальності 081 Право.

3. Дисертація Уроди О.В. виконана і оформлена у відповідності до вимог, передбачених постановою «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44 та наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

4. Здобувач Урода Олександр Вячеславович з урахуванням результатів захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**завідувач кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, професор**

Сергій КРУШИНСЬКИЙ